

L' EXCURSIONISTA

BOLLETÍ MENSUAL

DE LA

ASSOCIACIO CATALANISTA D'EXCURSIONS CIENTIFICAS

FUNDADA EN 26 DE NOVEMBRE DE 1876

ANY X.

BARCELONA 30 DE JUNY DE 1887

NÚM. 104.

CONDICIONS DE LA PUBLICACIÓ

GRATIS PERA 'LS ASSOCIATS.—Para 'ls no socis 1'50 pessetas al any.—Número sol 25 cénts.
Se suscriu en lo LOCAL DE LA ASSOCIACIÓ, PARADÍS, 10, SEGON, ahont deuen dirigir-se totas las comunicacions, y en las librerías de Verdaguer y Parera.

SOCIS ENTRATS DURANT LO MES DE JUNY

D. Manel Bofill y Soler.

» Manel Villarino y Fernandez.

DELEGAT.

D. Ramon Medirola y Codina, á Sant Feliu de Torelló.

EXCURSIONS

(*Extracte*)

CASTELLDASENS, BORJAS BLANCAS, VINAIXA Y MONTBLANCH, (oficial),
5 á 8 Maig 1887.

Assistencia dels Srs. Barallat (H) y Palau.

Lo dia 5, sortiren los indicats excursionistas ab lo tren de las 6'06 h. matí que 's dirigeix á Picamoixons, y després del consegüent cambi en aquest últim lloch, arribaren á las Borjas prop de mitjdia. Sens deturarse en aquesta vila no més que pera dinar, feren vía envers Castellsasens distant duas horas. Camí carreter planejant entre vinyas y camps. A una hora, la casa de Miravall ab capelleta adossada sots la invocació de la Mare de Deu de Montserrat. En lo capvespre s'esqueyan á Castellsasens. A falta d'hostal passaren la nit en una casa particular que encare que recoma-

nada als excursionista, no reunia cap circumstancia que pogués ferlos hi agradosa la estada.

Dia 6.—De bon matí ohiren missa, visitant tot seguit lo més interessant de la població. Aquesta está bellament situada al mitj d' un coll, dominantla per la part de ponent un enasprat turó coronat en altre temps per lo castell, del qual encara 'n restan alguns fossos y trasts de murallas. A la part de llevant hi ha lo *Comellà del infern* y *Planas de las forcas*, desde la que 's dominan, Las Garrigas, limitadas per lo Montsant, y serras de Prades; lo baix y alt Urgell; La Segarra; y als llunyans termes ponentins la *vall del Ebre*. Cap al N. las serras que s' atalayan son las del Cadí y 'ls Pirineus. S' oviran així meteix las de la Llena, Montblanch y 'l Priorat.

Lo Rvnt. Sr. Rector de Castell dasens que rebé als excursionistas ab suma complacencia, á més de invitarlos á dinar en sa casa, los hi facilitá curiosos datos referents á la població.

La iglesia parroquial, probablement del sigle passat, cap particularitat ofereix, com no sia en son interior lo retaule que ocupa lo fons del presbiteri. Constava aquest de 22 taulas, restantne actualment 19. *Las que faltan deguéren ésser extretas pera donar cabuda á enfarfechs que una devoció poch artística ínterposá al bell mitj de la obra*. Lo conjunt acusa un gran plá defensat per lo corresponent guardapols en forma de lambell, y realsat per senzilla talla gòtica, destacantse en la testera delicats dosserets ó nimbelas bastant mutiats. Las pinturas representan passatges del Nou Testament, menys quatre requadros en que hi figuran Profetas y Sants acompanyats de filacterias que ostentan llegendas ab caràcters romans. Las pinturas conservan sa original pureza y donan ample camp á un detingut estudi. *La execusió es de primer ordre, y pertanyent á una de las més bonas escolas del sigle xvi*.

A més se pot véure també en un *cuarto de mals endressos* y entre gran nombre de fragments d' altars, un Sant Christ de rigidas formas tal vegada del sigle xiii.

Alguns casals enderrocats, una creu de pedra ab regulars labors, y un pany de fatxada de la Casa que allí tenia la Cartoxa de Scala-Dei, es tot quan resta en Castell dasens que reclami la atenció del excursionista.

Per causa del mal temps pernoctaren nostres consocis la segona nit en la mateixa població y ab las meteixas condicions que lo dia abans.

Dia 7.—A punta de dia se dirigiren á peu á las Borjas per lo meteix camí de vinguda. Aquí feren incidentalment coneixensa ab D. Pere Gener, President de la Societat «Iris Borjense» lo qual, tingué la amabilitat d'acompanyarlos en la visita á la població. La iglesia parroquial d'estil barroch es molt espayosa y no conté res de remarcable. En la iglesia del Carme adossada al Hospital, es de veure interposat en un modern altar, un fragment de retaule gòtich. En éll s'hi figura á dos cavallers; ab espessa barba y armat de sengle sabre l'un, y embossat ab vermella capa l'altre. En lo carrer del Hospital hi ha una capella de moderna fetxa, y en un extrem de la població crida l'esment una airosa creu de pedra que ostenta delicadas labors del més pur estil gòtich.

Desde las Borjas devían dirigirse nostres consocis á Vallbona de las Monjas, empero las seguidas plujas, y lo intransitable dels camins contrariaren lo plan. Per aixó no malmeteren lo temps. Ab lo tren de la tarde baixaren á Vinaixa, poble bellament situat en una clotada de la Segarra y aprop del túnel de Tarrés que forada la serra partional de las provincias de Tarragona y Lleyda.

Molt agradable es al excursionista lo poble de Vinaixa. Apart de sa pintoresca situació, ostenta antigüetats dignas d'apuntarse.

La iglesia parroquial assentada á considerable alsada y al mitj del rónech caseriu pertany al estil románich. Pera arribarhi venint de la estació del carril, se te de passar per la plassa que hi ha dessota de la meteixa, y que es de las més típicas de Catalunya. Flanquejan lá porta d'ingrés ab plena cimbra, quatre columnas de zencilla basa y capitells revestits de grecas y fullatge, damunt dels quals, corre un abaco format per agudas puntas de diamant y del que parteixen las arquivoltas en degradació tatxonadas de curiosas labors románicas, y tancadas per un ample dintell sense tímpan. Aprop de la terminació dels paraments laterals, corre una coronisa sostinguda á trets per canecets y que recorda l'*arrabá* arábich. Surmonta 'l frontis una típica espadanya ennegrida pe 'ls sigles. L'interior consta d'una sola nau ab volta lleugerament apuntada y entibada per tres archs ó faixas. Las duas cape-

llas de la part de la Epístola contenen un retaule quiscuna, abdós prou dignes de ferne especial esment. Ostenta lo primer pinturas del renaixement ab passos de la Passió de Ntre Sr. Jesuchrist; y lo segon dedicat á St. Pere, passos de la vida de dit sant. Las pinturas d'aquest probablement del sigle xiv denotan bona má, tenint lo conjunt un caràcter que en res desdiu dels avensos artístichs d'aquell sigle.

En la casa rectoral foren rebuts nostres consocis ab deferencia per lo Rvnt. Sr. Rector, lo qual los posá de manifest, una custodia gòtica de plata, molt consemblant al conegut Reliquiari de la Santa Espina que 's guarda en la Catedral d'aquesta ciutat, y un reliquiari barroch d'escás mérit artístich. Segons novas guarda á més dit Rector fragments d'un retaule que ocupava antiguament lo presbiteri de la iglesia. Está dedicat á St. Joan y diu que es obra molt antiga. Lo Sr. Rector no accedí als desitjos manifestats per los excursionistas, referents á la exhibició de dits fragments.

Típichs carrers formats d'enrevellidas casas blasonadas algunas d'ellas ab escuts, y finestras gòticas, gentils creus de pedra, y alguns trasts de murs, es lo que resta apuntar de Vinaixa.

La nit la passaren los excursionistas regularment en un hostal.

Dia.8.—Ab lo tren que surt de Lleyda á las 5'40 h. baixaren á la vila de Montblanch arribanthi á las 8 h. matí aproximadament.

Sever aspecte presenta la vila de Montblanch cenyida de murs y torras enmarletadas, y dominada per la gran massa de la iglesia parroquial. Al eixir de la estació pera entrar á la vila, se passa per lo típich portal d'En Bové ab torra quadrada realsada per un matacá y coronada per tapiats marlets. Internats en la població plau contemplar á cada carrer segells del avior. Respecte á las antigüetats creyém dignes d'apuntarse las següents, que donarán una lleugera idea de la importancia de Montblanch en la edat mitja:

Iglesia de Sta. Maria.—Sa construcció acusa lo pas de varias épocas artísticas, predominant la del estil ojival en la que fou comensada. La portada que dona ingrés al temple s'obra á la part lateral de cara á mitjdia. Es del més pur gust del renaixement, essent una de los mellors planas d'aquest género á Catalunya. Sa descripció reclama un espay més llarch del que podém disposar.

L' interior s' esplaya en una sola nau d' admirable atreviment, donada sa amplada y alsada. S' obran á las parts laterals capellas que rodejan l' ábside, ocupant la part central, la Sagristia y l' Arxiu damunt de la meteixa. L' altar major emfarfegada obra d' abarrocats deliris, y 'ls que ocupan las capellas, son concepcions que poch atrauhen al artista. En la capella de St. Joan (part de la Epístola), es de véure interposat en lo mur esquer, un rellu de pedra que mideix 3'12 m. d' amplada per 2 m. d' alsada. Es gòtich y molt treballat, dividintse ab nou compartiments en que hi figuran passos de la vida de dos Santès que desconeixém. L' exterior de la iglesia ab sos pinacles revestits del corresponent frondari y groms; los arbotants, finestrals y colrats paraments, te un conjunt sever y de marcat carácter. A aquesta iglesia que á portarse á terme lo primitiu plan, constituhiria un dels monuments gòtichs més notables de Catalunya, no més li falta pera quedar terminada, dos trams de la nau, la fatxada y 'l campanar que s' havia de construir en lo meteix lloch ahont ha quedat interceptada.

Iglesia de St. Miquel.—Frontis bisantí ab senzilla portada y quadrat cloquer á un costat. En los murs laterals varis finestrals gòtichs tapiats. Interior d' una sola nau renyada y barroca. Altar major nou d' estil gòtich. En l' altar del Santíssim un Sant Christ d' antigua talla.

En la segona capella de la part del Evangeli hi ha un sepulcre gòtich.

Iglesia del Hospital.—Construcció del sigle xv ab un retaule del renaixement en lo presbiteri, y un Sant Christ d' antigua factura en una capella.

Iglesia de St. Marsal.—Construcció gòtica, sens cap detall de remarcable interés. En son interior casi desmantelat, s' hi guarda un antich Sant Christ de molta nomenada y devoció.

Iglesias de Sta. Tecla y St. Joseph.—Construccions de poch interés artístich.

Convent de la Mercé—Consta fundat en lo sigle xiii. Desde aquesta época ha sigut reformat en diferentas ocasions. La iglesia y dependencias actuals foren construïdas en lo sigle passat si mal no recordém. La obra cap detall artístich ostenta, com no sia en son interior algunas esculpturas del tan destre com desconegut es-

culptor catalá Balart, fill de Montblanch. Actualment s'ha utilitzat l'edifici pera Seminari.

Convent de Ntra. Sra. de la Serra.—Son origen (sigle XIII) motivat per la troballa de la imatge, tan renomada en tota la Conca de Barberá, apareix embolcallat de peregrinas tradicions. L'obra actual es moderna y nua de tot detall artístich. L'interior d'una sola nau d'ordre jónich, guarda varis ossaris gòtichs, un Sant Christ del propi estíl, lo fust d'una antiga creu ab una imatge bisantina engastada, y la imatge de Ntra. Sra. de la Serra, que ocupa lo adornat camaril. Aquesta es del tamany natural y de gòtica factura.

Convent de Sant Francesch.—Enderrocat en la crema dels convents. La iglesia bastant conservada es d'estíl gòtich. Consta d'una sola nau ab capellas laterals, una de las quals ostenta un sepulcre ab richs detalls. Adossada á la meteixa hi havia un claustre del que casi no 'n queda rastre. Estava format per archs trilobats y sostingut per quatre columnas en feix, quals capitells ostentavan fullatge y altres accessoris molt peculiars en lo gòtich catalá.

Entre 'ls edificis públichs, casas particulars, y altrs construccions dignas d'esmentarse, apuntaren los següents: *Hospital* ab finestrels gòtichs y un claustre del propi estíl; la *Abadia* gran portal adovellat y detalls gòtichs; *casa Garxet* que serví de posada real, edifici cúbich de molt carácter, ab colrats paraments, severs portals y finestrels malhauradament tapiats; *casa cremada de Aguiló*, airosos finestrels tripartits y restos d'un pati y escalinata; *ca'l Castló* (avuy *Monjó*) ha perdut son antich carácter; *casa Castellvi* maysó d'aquesta il·lustre familia, es del sigle passat y sas proporcions son grandiosas; *casa Farriol*, *casa Gardeny* y *casa Petrus*, conservan encara lo carácter de la edat mitja; *Pont vell* reformat, 4 ulls, detalls barrochs; *Moli dels Capellans*, ab galeria toscana; *creu de la plassa de la iglesia* gòtica ab ben cisellats detalls. *Murallas* constavan antiguament de 33 torras actualment no més ne restan 16, essent las més ben conservadas la angular de *cinch caras* la del *Baluart*, *Portal de Sant Jordi* y d' *En Bové*.

Al mitj de la població hi ha 'l *Plá*, petit tossal coronat en altre temps per lo castell del que encara 'n resta un fragment d'escala. Desde aquella altura se domina tota la Conca de Barberá, y serras que la tancan.

Abans d'abandonar Montblanch contemplaren ab plaer los excursionistas, lo popular *Rosari de la Aurora* que ab motiu de la diada (Ntra. Sra. del Roser) s'efectuá á la tarde vegentse molt concorregut y lluhít.

Ab lo tren que surt prop de las 6 h. tarde de Montblanch retornaren á Barcelona altament satisfets de la excursió.

LAS FONTES DEL LLOBREGAT Y SANT JAUME DE FRONTANYÁ, (oficial),
7 á 11 Abril 1887.

Assistencia dels Srs. Prat, Coll y Gasch, Castellet, y Gispert (J.)

Lo dia 7 d' Abril darrer sortiren en lo primer tren pera Manresa, ahont aprofitant los cotxes disposats al efecte, se trasladáren desde la estació de dita ciutat á la del ferro-carril económic de Berga, situada á la esquerra de la carretera de Vich, al extrém de la població. L'edifici, com tots los de la línea, se compon d' un cobert á duas vessants, trobantse, sota d' un de sos ánguls y apoyat en la plataforma general, lo petit ambit que propiament constituheix la estació. En ella prenguéren asiento 'ls excursionistas en un dels vagons de segona classe que, lo meteix que 'ls de tercera, únichs ab que 's fa 'l servey, son molt cómodos y confortables, honrant á la empresa aquest material per sas bonas condicions.

Al poch rato emprengué 'l tren la marxa per entre las prehuardas vinyas que cubreixen lo Pla de Bages. Després de sortir del poble de Sampedor, á la esquerra de la via se troba lo riu Llobregat que desde 'l N. segueix pel costat contrari, inclinantse un xich cap á llevant pera unir-se més tart ab lo Cardoner á poca distancia de la falda de la encantadora montanya de Montserrat. La via, en moltes parts de son trajecte y sempre que ho consent la posició del terrer, aprofita 'l trassat de la carretera, lo que no impideix per aixó, que en sa explanació hagin tingut de ferse desmunts, terraplens y varias obras de fábrica que poguéren apreciar los espedicionaris. Entre 'ls pobles que banefícia se troba la industriosa vila de Sallent. A sa sortida 's deixa sobre aislat promontori lo

castell gòtic de Balsareny ab agimesats vanos, y després lo poble del meteix nom d' aspecte exclusivament agrícola. Mes tart Navás sens caràcter especial y en direcció al N. lo caseriu de la Admetlla. Eran las 12 h. quan deixavan lo tren en lo primer baixador de Puigreig. Se dona mitja hora de temps pera dinar. La taula es á sis rals cubert. La part antiga del poble s' assenta sobre un baix turó á quin extrém s' hi veu la iglesia d' apariencia románica. Molt aprop de la carretera hi ha una regular creu de terme d' estil gòtic.

Ficats en una no molt cómoda tartana sortíren á dos quarts d' una cap á Berga, veient fins á Olvan terminada la via férrea recentment inaugurada, arribant á dita ciutat á las tres de la tarde. S' allotjären en la *Fonda Nueva de España* en la plassa de St. Joan, quedant altament satisfets de las condicions del establiment y amabilitat de sos propietaris. S' empleá la tarde en recorrer la població que res ofereix de notable, tenint ocasió de veure reunit l' Ajuntament que visitava 'ls sagraris, tots sos individus ab lo pintoresch trajo de nostres montanyesos, esceptuant l' alcalde que vestia levita negra.

A la matinada del dia següent la boyra cubria las escabrosas montanyas de Queralt y las de la Nou encara nevadas, si be no tardá en aclarirse l' horizon. Montats en molt bonas caballerías que 'ls proporcionaren en la meteixa fonda, y ab dos guias tan atents com servicials, emprenguèren lo camí de Bagá á dos quarts de set, sortint pel NE. de la població, fins á creuhar la riera de *Metjes*, trobant aviat lo tranvía ab motor de sanch de las minas de carbó de Figols.

A las 7 h. creuháren lo *Coll de las tres creus*, que dona pas á la vessant N. de la serra que allí puja; se va seguint per la montanya nomenada *del Gall* fins á arribar, á tres quarts de vuyt, al *coll de Puig*, desde 'l qual se troba de nou lo Llobregat, de quina conca s' havian apartat á la sortida d' Olvan, lo dia anterior. Segueix lo camí per un serrat y hermós territori ple de vessants y fondaladas que forma la cadena que tanca la vora dreta del riu. S' aturavan á las 8 h. en una casa de begudas del poble de Pont de Reventí, en la qual pera quedar satisfet lo viatger despreviungut deu entrarli ab grans desitjos y molts quarts, porque

además de ser tot dolentíssim, tenen la pretensió de suplir la falta de consum ab lo exorbitant dels preus. Ràpidament nos ocuparem del camí seguit pels excursionistas que ja s'ha descrit en altres ocasions.

Desde que se surt del poble y un cop passat lo torrent nomenat *Garriga*, s'emprén per una recta pujada fins á passar per devall de la iglesia de Serchs, situada sobre una alta penya. A la esquerra d'aquest tros de camí's descubreixen las bocas de ingrés á las minas de carbó, indicadas per la composició geològica del terror. Creuhant barranchs y per las sinuositats d'una cordillera que junt ab las montanyas sumament talladas del devant encaixonan al Llobregat, de tant bon efecte per las toscas que la constituheixen com per la bellesa de sa vegetació, s'arriba en menys de duas horas á la ermita *de la Consolació* sobre la vora dreta del riu y á molta altura de la corrent. Es bastant espayosa y ab planta de creu llatina, estil del sigle xvii. Lo creuher lo tanca una cúpula ab molt ben treballadas esculturas murals. En lo camaril, ahont se venera la imatge de la Verge, hi ha quatre bonichs canalobres en forma de cornucopia y alguns quadros regulars. Allí's troba abandonat un antich sant de fusta que ab tot y son mal estat no deixa de tenir importancia per datar probablement del sigle xiii. Se veuhen en la iglesia altres quadros de bastant mérit artístich, sobressurtint los dos més immediats al presbiteri. Desde aquest lloch y á molt curta distancia, á la esquerra del riu, se contempla lo pintoresch espectacle que origina la peïta iglesia de St. Salvador de la Badella, ab prou feynas sostinguda sobre una estreta y aislada roca en gran part cuberta d'eura.

A la sortida de la Consolació, (deu del matí), y á poch d'haver passat á la vora esquerra del Llobregat per un antich pont de pedra d'un sol arch, se va reduhint lo llit fins quedar reduhit á un estret congost, per lo que's precipita l'aygua murmurant aixordadora del dur llit de roca calcárea perque la configuració del terreno l'obliga á passar. La fesomia del país es ja completament pirenaica á que contribuheixen en gran manera 'ls boscos d'abets que adornan las vessants. A Guardiola y al costat *meteix de la desembocadura de la caudalosa riera de Saldes*, se passa altre vegada al costat oposat del llit del riu, que s'aixampla

considerablement durant un bon tret. Després d'uns 25 minuts de marxa passaren per lo caseriu conegut per la *Rivereta*, á continuació del qual se troba la confluència dels rius Llobregat y Bastareny, lo primer dels quals pren la direcció de Llevant. Seguiren per las immediacions del últim fins l' antich poble de Bagá en lo que entravan á las 12 h. 30 m.

Bagá te tot l' aspecte d' un poble de la montanya unit al característich de la edat mitja, marcantse especialment en sa plassa porxada, sense que sas construccions ofereixin cosa alguna notable. Sols en lo carrer Major se veu una finestra d' estil plateresch. Lo rector D. Joseph Vilella á qui passaren á visitar, los rebé ab tanta descortesía que ni sisquera obrí per complert la porta de sa casa, contestant en los termes més concisos y aspres que poden recordar la ignorancia y la falta de cultura. En aquestas circumstancias bé s' enten que no pogueren veure las joyas artísticas que, si no existeixen, deurian existir en la parroquia, y de las quals fa algun temps que res se sap. Visitaren la iglesia, construcció que correspón al estil arquitectónich del sigle XIII, que te duas portas de tres archs ojivals en degradació. L' interior lo constituheixen tres naus, reformada per lo renaixement la central, y d'estil gòtich las laterals. Es notable la pica del aygua beneyta de gust bisantí ab variadas motlluras; y especialment un vell sepulcre á la dreta de la porta, ab la estátua jayent d' un cavaller completament armat, ostentant en lo front de la caixa tres escuts heráldichs ab la meteixa divisa.

Deixavan la vila de Bagá, contemplant lo grandiós anfiteatre de montanyas que la enrotllan, resguardadas per una espessa capa de neu las serras de Cadí y del Rus que constituheixen lo segon terme, pera tornar á la confluència del Bastareny y Llobregat, seguint per la vora dreta d' aquest en direcció al norest fins la Pobla de Lillet. Per aquesta part lo terror es bastant aixut, tallat per una série de rieras procedents de las montanyas próximas. Prop d' una d' aquellas baixaren nostres amichs pera satisfer l' apetit ab los queviures que lo Sr. Prat tingué l' acert de portar. Forma lo costat oposat d' aquesta comarca, en tota sa extensió, la cordillera de Falgás en qual cim s' aixeca lo santuari de la Verge del meteix nom, ab espés bosch d' abet y faig. Damunt lo precipici

de la *Roca Subiera* passa lo camí 20 minuts abans d'arribar á la Pobra, distingintse cap á ponent la silueta dels puigs germans de *Pedra Forca*.

Seguidament s'embrén la baixada fins aquella vila construïda á un y altre costat de las inclinadas voras del Llobregat. A las 6 h. entravan al *hostal de ca'n Farinas*, ahont estigueren molt ben atesos, donadas las condicions de la població. Inmediatament anaren al antich monastir de Sta. María que hi ha á una mitja hora de la vila, sobre lo camí de Ripoll, á l'esquerra del Arijá que 'n la Pobra confon sas ayguas ab las del Llobregat. Per no tenir las claus que ab tota amabilitat los facilitá lo dia següent al matí lo Rvnt. Sr. Regent de la iglesia parroquial, tingueren que quedarse sense veure 'l llavors. Es un gran edifici sense carácter artístich. La planta de la iglesia es de creu llatina, sense interés per rahó de son estil. Lo més notable que 'n ella 's conserva es una preciosa imatge de la Verge ab lo Jesús als brassos, asentada en un trono y ab corona mural, hermosíssima escultura bisantina del últim períodich, á causa de presentarse com un dels primers exemplars que segueixen las tradicions del estil gòtich. Lo claustre, d'escassíssimas proporcions, crida sols l'atenció per la rudesia y senzillés dels petits archs y rústichs pilars en que s'apoyan. Molt aprop d'ell se troba la abandonada capella circular de St. Miquel, en qual interior y en caràcters relativament moderns se llegeix: *Fou consagrada any mil à 9 de maix*.

De regrés del monastir, se recorregué la vila, notant diferents imatges bizantinas en las capelletes dels carrers. La iglesia es d'estil barroch tenint la fatxada líneas bastant elegants y senzilla del meteix género. Eran las 10 h. 45 m. quan emprengueren la marxa en direcció á Castellar de Nuch per la vora dreta del Llobregat que aquí pren resoltament la direcció del nort en busca de las montanyas de Rus, allavors blanquejadas per la neu, convertintse aquell en un revoltós torrent. Per los selvátichs territoris que recorre dit riu arribaren á las 12 h. 15 m. á la iglesia de St. Vicens del Rus, ahont feren 20 minuts de parada, notantse en la *porta del cementir davant d'aquella, que 'l senyal que indica son fúnebre destí* consisteix en tres cranis empotrats en los murs,

sobre dos humeros que s'encreuhan. D'aquí endavant anaren trobant contínuament pilots de neu, lo meteix que en los carrers de Castellá. Fins aquest poble 's puja sempre pera guanyar lo elevadíssim relleix en que s'asseu á inmensa altura, oferint la naturalesa l'espectacle més imponent que pot concebirse. Lo riu va despenyantse per entre rocas y precipicis, formant una imponent cascata en lo lloch conegut per *Farga vella* que per la part superior se salva per un pont. S'arribava á Castellá á las 2 h. de la tarde. La iglesia dedicada a Sta. María, es en planta de creu, d'estil románich ab volta apuntada fins al creuher, y lo restant de gust modern.

Las conegudas per *fonts del Llobregat*, están formadas per gran nombre de dolls d'aygua, colossals dos d'ells, que 's desprenen dels intersticis d'un despenyament de rocas calcáreas, constituint un profon canal y al que s'afegeix una petita riera nomenada *Tuta* (nom d'una próxima cova), que naix en la montanya de *Riols*, á 40 minuts de distancia. En tan deliciós lloch se disposá lo menjar de la manera que las circumstancias ho permeteren, gosant lo grandióspectacle que allí reserva la naturalesa al excursionista.

Se deixava lo poble de Castellá de Nuch á las 4 h. 45 m. emprenent lo camí del santuari de Montgrony que segueix per agrest bosch d'abets, arribanhi á las 6 h. 30 m., vegent de pas, sobre una enasprada roca á la dreta del viarany, la románica capella de St. Joan de Cornudell. En l'hostal del Santuari se troban llits y lo més indispensable pera la vida; está construhit dessota lo precipici que forma lo cim de la montanya de St. Pere, y per una escala apoyada en la roca se va á la petita capella de la Verge de Montgrony; qual volta está en part formada per la meteixa penya; prop de l'altar en que 's venera la imatge de Ntra. Senyora, antiga esculptura bizantina, hi ha un reixat del sigle passat molt notable per imitar ab bastanta exactitut los més interessants deguts al art górich. Per altre tram de la meteixa escala se puja al *Plá de St. Pere*, en lo que está emplantada l'iglesia del meteix nom y desde 'l qual s'admira un extens panorama. Dit temple te la forma de creu ab tres absides corresponent un á la nau y 'ls altres á cada un de's brassos d'aquell. La porta d'entrada s'obra en lo

mur del costat sur, sota un pòrxo de tres archs. Fa poch fou notablement restaurada, sent de lamentar que s' hagin apilotat los vells retaules y la imatge de St. Pere en un cuarto de la casa pera reemplaçar-lo per un nou altar d' escàs gust.

A las 10 h. del matí del dia 10, se baixava de las alturas de la serra de Montgrony, baluart un dia de la nacionalitat catalana contra l' invasió sarrabina, cap á la dreta per una rápida vessant fins creuhar als 25 minuts la riera de *Santous*; se rodeja la baga de la Molina per lo plá d' aquest nom, trovantse á poca distancia una d' altre y entre conreats camps las casas conegudas per *Molina* y *Plá*, destacantse á la dreta sobre una altura la antigua capella de *St. Joan de Mataplana*. Segueix un estret pas que la citada riera s' obra entre grans rocams, arribant á las 11 h. á *casa Vilalta* sobre una eminencia que domina lo poble de Gombreny y sa vall. Per una espléndida pineda d' aspecte alpí se va en mitja hora á casa *Solanllonch*, que posseheix una capella bizantina dedicada á St Esteve. Seguidament d' ella se puja paulatinament y en direcció de ponent per entre l' espés bosch d' abets altíssims y corpulents alzinas que tapan las faldas de la serra coneguda per *Rasos de Tubau*, fins aprop casa *Pomarolas* que dona vista á la vall de la Pobla de Lillet. Continua la pujada per dita montanya, sent aquest lo paisatge més hermós de tota la excursió.

(Acabarà.)

NOVAS

Nostre distingit consoci y President que ha sigut de la ASSOCIACIÓ, D. Antoni Auléstia y Pijoan, acaba de publicar lo volúm primer de sa *Historia de Catalunya*.

Després d' un ben escrit prólech, en que 's fa esment de la importancia que en tots temps han tingut pera Catalunya los estudis històrichs y més avuy, per quan élls promoguéren lo moviment de renaixensa glo-

riosamente portat á cap en nostres dias, servint de principal element pera resódrer lo problema del regionalisme; explica lo Sr. Auléstia 'l móvil que l' ha induit á escriurer la obra que 'ns ocupa, que no es altre, en primer terme, que contribuir á aumentar l' entussiasme per las glorias de la Patria Catalana, presentant en compendiosa síntessis los fets brillantíssims de que n' está rica nostra historia, fent ressaltar alhora los rasgos fisionómichs que ha presentat en las diversas épocas de son passat.

En catorze capítols explana l' autor los fets més culminants que han succehit en nostra regió desde las edats prehistóricas, á la mort del grán rey En Jaume I, ó sia fins á últims de la XIII^a centúria; comensant per donar una idea, si be compendiosa, molt clara, de la descripció geogràfica de Catalunya, ab sas comarcas naturals y sa unitat á una y altra vessant del Pirineu, y per últim de sa formació en las edats geològicas, esmentant los descobriments que la paleontología ha fet darrerament en nostra terra. Examina 'ls datos que la prehistoria proporciona á la investigació, presentant en curiosa llista 'ls monuments megalítichs que 's conservan; encara; y entrant desseguida en los temps histórichs, parla dels pobles primitius que aquí s' establiren, dels monuments que deixáren y de las regions ab que dividíren nostra terra, perpetuadas fins avuy á través dels sigles y que las comarcas naturals nos revelan.

Pera millor condensar los fets y presentarlos ensemps ab la claretat y relleu necessaris, los aplega l' autor en centúrias, fent notar las particularitats més culminants que presenta cada una d' ellas, no descuidant de donar als fets polítichs tota la importància que mereixen, presentant en animats quadros las invasions, las guerras y las discordias; al costat dels avensos en l' art, en la literatura y en las ciencias; no menys que l' estat de las costums. De manera que, impresionant é interessant ensemps á la imaginació, ajuda d' un modo poderós á la memoria, que sense esforços reté lo carácter peculiar de cada sigle y 'ls fets més importants que 'ls caracterisan.

Despullada la obra que 'ns ocupa de discussions enfarfegadoras, se presentan resolts los punts dubtosos y abandonadas las faulas que omplian las antigüas crónicas, mercés á estudis y á investigacions recients que han donat als anals pátris lo lloch que 'ls hi pertocava; de manera que, malgrat de ser un verdader compendi, pot servir á marayella pera consulta y ser ensemps segura base pera estudis monográfichs de qual-sevol punt de nostra historia.

Junt ab las qualitats que havem notat en la *Historia de Catalunya* d' en Auléstia, no son menors, per cert, sas condicions literarias. Son estil clar, son llenguatge pur, la vida y animació en las descripcions, la imparcialitat y altura de criteri, fan que siga llegida ab lo gust y ab lo meteix

interés que una obra de bella literatura ó d'imaginació. Lo útil y lo agradable se troban tan agermanats ab lo instructiu, que no podém menys de reclamar pera la última obra de nostre estimat company de ASSOCIACIÓ, l'esment no sols dels erudits si que també dels mers aficionats, segurs de que uns y altres han de quedar satisfets en sos desitjos.

La CATALANISTA 's creu, donchs, en lo deber de felicitar coralment á son entussiasta sóci Sr. Auléstia, al qui ja ha fet justícia la premsa periódica, alabant, com se mereix, una obra de la que se 'n sentía una verdadera necessitat pera popularisar nostras glorias, posant al alcans de tothom lo coneixement de la Historia de la estimada Patria Catalana.

Han sigut cedits á la ASSOCIACIÓ 'ls objectes y obras següents:

Per lo Excm Ajuntament de Barcelona: D. Guillermo Ramón de Moncada gran señescal de Cataluña, bosquejo histórico por don Antonio Rubió y Lluch, leído con motivo de la colocacion del retrato de este personaje en la galería de catalanes ilustres del Salon de Ciento de Barcelona el 25 Setiembre de 1886, Barcelona 1886; y *El Dr. D. Francisco Salvá y Campillo*, apuntes biográficos leídos por el Dr. E. Bertran Rubio en la sesion solemne celebrada por el Excmo. Ayuntamiento de Barcelona el 25 de Setiembre de 1886 para colocar el retrato de aquel insigne médico en la galería de catalanes ilustres, Barcelona 1886. Per D. Carles Riederer: *Zeitschrift des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins* redigirt von Th. Trautwein, Jahrgang 1886.—Band XVII. Mit 20 Tafeln und 20 Figuren im text, München 1886. Per la Societat arqueològica Tarraconense: *Reseña dels actes de la Societat y Llista de Sócis en l'any 1887*, Tarragona 1887. Per D. Antoni Bulbena y Turell: *Historia e conquistas dels Reys d' Aragó e Comptes de Barcelona*, per Tomic. Per Mossen Jascinto Verdaguer: *Excursions y viatjes*, per lo propi donador; Barcelona 1887. Per D. Lluís Tintoré: *Goigs de Nostra Senyora del Torrent, Goigs del gloriós Sant Vicens y un Album recuerdo de Sta. Teresa de Jesús* (12 vistas fotogràficas). Per D. Jaume Russinyol: una imatge de Mare de Deu. defusta. Per D. Lluís Tintoré: fotografia d'un retaule de Sta. Maria de Taudell; y una colecció de 5 *Goigs provinents de la excursió á Samalús, Canovas, Corró de Munt y Marata*. Per Mr. P. E. Guernerio, de Génova: *Il dialetto catalano d' Alghero*, per lo propi donador. Per D. Eduart Castellet: Las següents vistas fotogràficas: Lo Gorch negre (Montseny), Lo Salt de Gualba, (Montseny) y torre de Castellví de la Marca. Per D. Antoni Font: 17 fotografias de varis assumptos y paisatjes de Tarrassa. Per D. César August Torras: *Goigs de Nostra Senyora del Socós* (que 's venera en Agramunt) y 2 in-

vitacions del Ajuntament d' Agramunt pera una professó de pregarías. Per D. Francisco Rogent: Una colecció de 7 fotografías: Per la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona: *Noticia de la vida y escritos de D Manuel Milá y Fontanals*, por D. Joaquin Rubió y Ors, Barcelona 1887. Per lo Rvnt. Mossen Joseph Mas, Delegat á Llíssá de Munt: 3 *Goigs*. Per D. Eduart Castellet: Una colecció de 7 fotografías. Per lo Fomento de las Artes: *Memoria leida en el solemne acto de la inauguración de la nueva casa de la Sociedad*, por el Secretario primero D. Ramiro Perez Liquiñano, Madrid 1887. (2.ª ex.) Per lo Rvnt. Mossen Joan Segura y Valls, Pbre. delegat de Sta. Coloma de Queralt: *Historia de la villa de Sta. Coloma de Queralt*, per lo propi donador. Per D. Vicente Vieites Pereiro, delegat á Huesca: *El Jurado, su origen, vicisitudes é importancia*, per lo propi donador, Huesca 1887. Per D. Manel Ribot y Serra, delegat á Sabadell: *Idilis y Baladas*, Barcelona 1887. Per D. Joseph Roig y Puñed: *Cereales*: reflexiones sobre esta y otras cuestiones arancelarias, por D. Juan Güell y Ferrer. Per lo Monte-pío de Montserrat, Sociedad Catalana de Socorros Mútuos de Buenos-Aires: *Memoria que la Comisión directiva presenta á sos consocis en la Assamblea del 13 Mars de 1887*, Buenos-Aires 1887. Per la Academia Bibliográfico-Masiana, de Lleyda: *Certámen público* celebrado con motivo del concurso de premios, Año XXV, Lérida 1887. Per D. Joan Pons y Massaveu: 2 vistas fotogríficas reproduhint la crossa y guants abacials del ex-monastir d' Ager. Per la Magyarországi-Kárpátegyesület: *Jahrbuch des Ungarischen Karpathen-Vereines*, v. XIV, Igló 1887. y 4 vistas fotogríficas Per D. Joan Parcet, delegat á Vilassar de Dalt: *Goigs dels gloriosos Sants Mártirs que 's veneran en la parroquia de Vilassar de Dalt*. Per D. Lluís M.ª Soler: *Historia del santuari de Ntra. Sra. de Montgrony*, per D. Joan Vilalta y Camprubí, Vich 1887. Per D. Casimir Brugués: Un manuscrit titulat *Prosa de Napoleon*. Per D. Francisco Casas y Amigó: *La nit de Nadal*, ramet poétich; *Poesies*, premiades én lo Certámen catalanista de la Joventut Católica de Barcelona, y *Elegía á la mort de mon estimat amich lo jove pintor En Joseph Dam y Montells*, las tres composicions del propi donador. Barcelona 1886. Per la Vereins für erdkunde de Leipzig: *Mittheilungen*. Anys 1884 y 1885, Leipzig 1885 y 1886 Per D. Ramon Madirolas: un grabat reproduhint l' acte de la benedicció del Santuari del S. C. de J. á Puig-agut, per lo Ilm. Sr. Bisbe de Vich, á 18 de Febrer de 1886.